УДК 332.3

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Д. Перович
Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила

Л. Перович
Управління Фонду державного майна України в Івано-Франківській області

О. Лудчак
Інформаційно-кадастровий центр

Ключові слова: земельні ресурси, екологія, рекреація.

Постановка проблеми

Взаємодія суспільних інтересів населення з природою стала основним фактором, який викликає як позитивні, так і негативні структурно-функціональні зміни у навколишньому середовищі, спричиняє незворотні природні процеси та явища.

Відсутність системи комплексного інтегрованого управління природно-територіальними комплексами, недостатня вивченість екологічних наслідків впливу на довкілля виробничо – промислових підприємств іноді призводить до зниження природно-ресурсного потенціалу регіону, його продуктивності та сприяє інтенсифікації негативних екзогенних геодинамічних процесів.

Без аргументованих досліджень взаємодії людини і природи, основаних на підходах збереження флори і фауни, невиснажливого використання природоресурсного потенціалу з урахуванням впливу шкідливих чинників на довкілля унеможливлюється розроблення програми сталого соціально-економічного розвитку територій. Чітке уявлення про перспективи розвитку геосистеми, принципи та методи управління нею, прогнозування взаємовідносин між людиною та природою, а також між окремими структурними блоками геосистеми дає можливість ефективно управляти природоресурсним потенціалом, зокрема й земельними ресурсами.

З цього погляду дослідження природно-суспільних відносин в окремих регіонах і вплив на перспективи використання земельних ресурсів є важливою соціально-економічною проблемою.

Зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями

Наші дослідження основані передусім на положеннях та статтях Земельного кодексу України, законів України "Про охорону земель", "Про охорону природного навколишнього середовища" і, з іншого боку, на регіональних правових документах: Стратегії економічного та соціального розвитку Івано-Франківської області до 2011 року (від 12.03.2004 р. № 330-10/204); Програмі земельної реформи в Івано-Франківській області до 2010 року (від 12.03.2004 р., № 332-10/2004); Обласній програмі охорони навколишнього природного середовища до 2010 року (від 08.09.2006 р., № 73-5/2006).

Аналіз останніх досліджень та публікацій, які стосуються вирішення цієї проблеми

Питання ефективного використання земельних ресурсів певних категорій та їх раціонального використання у всій країні і в окремих регіонах широко вивчають та висвітлюють практики та науковці України. Зокрема, в статті М. Ступеня та М. Богіри [1] досліджено процеси вдосконалення використання земель сільськогосподарського призначення на прикладі Львівської області. Автори проаналізували стан використання і охорони земель сільськогосподарського призначення та розробили рекомендації щодо удосконалення системи землекористування.

Стан порушених земель Полтавської області детально проаналізовано в роботі [2].

Перераховані вище роботи, а також наукові праці відомих вчених Д. Добряка, В. Новаковського, Р. Панаса, А. Третяка, В. Горлачука, А. Сохнича та інших скеровані передусім на раціональне використання і охорону земель сільськогосподарського призначення.

Проблеми ефективного використання земель з урахуванням різного виду чинників впливу на них, зокрема й екологічних, ширше розглянуто в працях П. Черняги, О. Мельничука [4] та інших.

Невирішені частини загальної проблеми

З вищевказаного випливає, що невирішеною частиною цієї проблеми є аналіз, дослідження і прогнозування перспектив розвитку окремих регіонів на основі комплексного підходу з урахуванням як природних факторів, так і соціально-економічних, які б сприяли економічному сталому розвитку території та охорони довкілля. Саме ця проблема розглянута у статті.

Постановка завдання проблеми

Проаналізувати сучасний стан земельних ресурсів та екологічної ситуації довкілля Івано-Франківщини і на цій основі розробити рекомендації щодо ефективного використання земель.

Виклад основного матеріалу проблеми

Територія Івано-Франківщини становить 13,9 тис. км^2, тобто 2,4 % площі України. Тут проживає понад 1381,1 тис. осіб.

Земельний фонд регіону складається в основному із земель сільськогосподарського (631,9 тис. га) та лісогосподарського (636,5 тис. га) призначення. У процентах

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

землі сільськогосподарського призначення займають 45,2 % території регіону, а лісогосподарські – 45,9 %.

Клімат області коливається від теплого західноєвропейського до континентального східноєвропейського. Середньорічна кількість опадів – від 550–700 до 1000–1400 мм, а середня температура липня – +17°С, +18°С, січня – –4°С, –5°С.

Рельєф області різноманітний і його можна розділити на три основні частини: на півночі – Подільська височина; на сході – уздовж побережжя Дністра простягається Передкарпатське низькогір'я; на півдні – Чорногірський масив з найвищою вершиною Карпат (г. Говерла) та Гринявські та Чивчинські гори.

Регіон багатий на запаси корисних копалин та мінеральних вод. Тут нараховується 224 родовища, 26 видів корисних копалин та понад 300 джерел мінеральних вод, серед яких є аналоги відомих світових брендів "Нафтуся", "Єсентуки", "Моршинська".

Географічне розташування регіону, паритет земель сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, наявність великої кількості мінеральних та лікувальних вод, м'який, помірний європейський клімат та не суворі, але сніжні зими в Карпатах, актуалізують проблему використання цього регіону як рекреаційної та оздоровчо-лікувальної бази держави.

У період радянської влади без науково обґрунтованих рішень у регіоні велась безсистемна вирубка лісів, промислова розробка корисних копалин. Зокрема, інтенсивно здійснювався видобуток нафти і газу, калійних солей, будівельних матеріалів тощо. Близькість регіону до західного кордону СРСР стала причиною будівництва одного з найбільших енергетичних об'єктів Європи – Бурштинської ТЕС, яка працює в основному на вугіллі і є найбільшим екологічним забруднювачем регіону. Все це призвело до виникнення депресивних територій у регіоні й накладає певні обмеження на використання природоресурсного потенціалу в рекреаційних цілях.

Виробничий комплекс регіону об'єднує 1436 підприємств, з яких 16 є екологонебезпечні. Серед них два підприємства добувної промисловості, п'ять – хімічної і нафто-хімічної, по три – харчової та деревообробної. Найнебезпечнішими екологічними забруднювачами є Бурштинська теплоелектростанція ВАТ "Західенерго", ДП "Калійний завод", ВАТ "Оріана", Нафтогазовидобувні управління "Надвірна" та "Долинанафтогаз" ВАТ "Укрнафта", ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття", Управління магістральних газопроводів "Прикарпат-трансгаз".

Розглядаючи географічне розташування основних джерел забруднення, можемо зауважити, що частина з них розміщена в особливо цінній рекреаційній території Українських Карпат. Насамперед це Битківський та Рожнятівський нафтогазовидобувні райони, де раніше інтенсивно видобували вуглеводи. Тепер це депресивні райони, в яких із закинутих відпрацьованих свердловин періодично викидається в атмосферу та поверхню землі газ і нафта. В середній частині басейну р. Дністер великі екологічно небезпечні об'єкти "Калійний завод" (м. Калуш) та Бурштинська ТЕС (с.м.т. Бурштин). Від виробничих потужностей Бурштинської ТЕС, ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття" та УМГ "Прикарпаттрансгаз" у довкілля потрапляє щорічно понад 230 тис. тонн шкідливих речовин, тобто близько 95 % всіх викидів регіону.

Комплексний підхід до проблеми дослідження природоресурсного потенціалу регіону передбачає аналіз тваринного і рослинного світу на його території. Загалом у регіоні 715 одиниць видів фауни, або 70 % їх чисельності в Україні. Тридцять два види фауни занесені до Червоної книги України, а 68 – до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Загальна кількість видів флори на території регіону – 1500 одиниць (50 % загальної кількості в Україні).

Важливим аспектом розвитку рекреаційних територій є створення мисливських угідь. Нині на території регіону налічується понад 1700 голів оленя благородного, 4500 – козулі європейської, 1700 – кабана, 35 000 – зайця-русака. Все це може слугувати основою ефективного розвитку мисливства.

Природно-заповідний фонд регіону характеризується значним різноманіттям. На території є об'єкти природно-заповідного фонду державного і місцевого значення. До об'єктів природно-заповідного фонду державного значення належать: природний заповідник площею 5 344,2 га; національні природні парки – 3 (97450,8 га); заказники – 10 (5423,8 га); пам'ятки природи – 12 (374,4 га); дендрологічні парки – 3 (142,0 га); парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва – 1 (7,0 га).

Кількість об'єктів природно-заповідного фонду та площі їх територій регіонального характеру розподіляються так: регіональні ландшафтні парки – 3(38417,0 га); заказники – 54 (40 506,3 га); пам'ятки природи – 170 (861,9 га); заповідні урочища – 196 (7319,8 га); дендрологічні парки – 4 (11,0 га); парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва – 7 (77,2 га).

Регіони добре забезпечений водними ресурсами. Його територією протікає велика річка Дністер, ріки Черемош, Прут, Бистриця та 8 291 малих річок. Загальна протяжність річок в регіоні становить 15 286 км. Крім того, достатньо розвинена мережа окремих водних об'єктів: ставків, озер, водосховищ. Їх загалом 1646 одиниць.

Базисом перспектив соціально-економічного розвитку регіону є стан земельних ресурсів. Динаміка структури земельного фонду регіону за період з 2004 до 2008 р. наведена у табл. 1.

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що за вказаний період структура земельного фонду регіону не зазнала значних змін. Позитивним соціально-економічним чинником є збільшення земель під забудовою на 900 га та лісового призначення в 2008 р. порівняно з 2004 р. на 600 га. Простежується динаміка поступового зменшення земель сільськогосподарського призначення. У 2008 р. порівняно з 2004 р. площа земель цієї категорії зменшилась на 2,1 тис. га. В цьому плані заслуговує на увагу детальніший аналіз та дослідження причин та наслідків зменшення площ земель сільськогосподарського призначення. Зросла площа малопродуктивних земель.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Таблиця 1

Структура земельного фонду регіону

Основні види земель та угідь	2004 рік		2005 рік		2006 рік		2007 рік		2008 рік	
	разом, тис. га	% до загальної площі	разом, тис. га	% до загальної площі	разом, тис. га	% до загальної площі	разом, тис. га	% до загальної площі	разом, тис. га	% до загальної площі
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія	1392,7	100	1392,7	100	1392,7	100	1392,7	100	1392,7	100
з них										
1. Землі сільськогосподарського призначення	634,0	45,5	633,7	45,5	633,6	45,5	632,3	45,3	631,9	45,2
з них:										
рілля	376,5	27,0	379,2	27,0	376,4	27	375,8	27,3	381,6	28,1
перелоги	28,2	2,0	24,5	1,8	24,4	1,8	24,4	1,8	24,4	1,8
багаторічні насадження	16,2	1,2	16,0	1,2	16,1	1,2	16,1	1,2	16,3	1,2
сіножаті і пасовища	213,1	15,3	213,7	15,3	213,9	15,3	213,7	15,2	213,7	15,2
2. Землі лісогосподарського призначення	635,9	45,7	636,1	45,7	635,8	45,7	636,1	45,7	636,5	45,9
3. Забудовані землі	60,2	4,3	60,3	4,3	60,2	4,3	60,1	4,3	61,1	4,6
4.Малопродуктивні землі (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	2,5	0,17	2,5	0,17	2,6	0,18	2,6	0,18	2,6	0,18
5. Землі водного фонду	23,6	1,7	23,6	1,7	23,7	1,7	23,6	1,7	23,7	1,7
6. Інші землі	22,3	1,6	22,2	1,6	22,4	1,6	21,8	1,57	21,9	1,59

Таблиця 2

Структурні елементи екологічної мережі, тис. га

		Елементи екомережі, тис. га						
№ з/п	Адміністративні утворення	Ліси та інші лісовкриті площі	Сіножаті та пасовища	Прибережні смуги	Води	Курортні та лікувально-оздоровчі території	Рекреаційні території	Землі, що підлягають консервації
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Богородчанський	38,14	8,465	1,5	0,78	0	10,91	2
2	Верховнський	73,52	25,394	0,4	0,8	0,002	0,178	0
3	Галицький	0,01	9,365	0,7	3,54	0,007	0	3,8
4	Городенківський	0,56	0,4	3,6	1,56	0	0,005	3,3
5	Долинський	84,67	13,58	0,8	0,96	0,02	0,018	0,8
6	Калуський	15,1	10,2	1,4	1,87	0	0,018	2,7
7	Коломийський	25,4	18,78	1,8	2,37	0,015	0,029	3,3
8	Косівський	76,3	24,98	0,4	0,79	0,02	0,159	0
9	Надвірнянський	73,19	15,49	1,6	1,27	0,008	0	2,2
10	Рогатинський	15,69	13,7	0,9	1,41	0,011	0,002	3
11	Рожнятівський	87,98	12,97	2,1	1,88	0,021	0,043	0,5
12	Снятинський	5,62	8,3	1,2	1,42	0	0	1,8
13	Тисменицький	14,14	8,4	1,7	2,1	0,02	0,053	1,6
14	Тлумацький	9,1	8,08	0,7	1,46	0,006	0,034	4,2
15	Болехівська міська рада	15,79	5,5	0,2	0,58	0		0,3
16	м. Івано-Франківськ	0,48	0,178	0	0,24	0	0,006	0
17	м. Калуш	0,82	0,223	0,8	0,2	0	0	0
18	м. Коломия	0,08	0,176	0	0,16	0	0	0
19	м. Яремче	14,4	7,8	0	0,48	0	0	0
	В області	474,68	191,981	19,8	23,9	0,13	11,47	29,5

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

На 01.01.2009 р. структура непридатних для використання в сільськогосподарському виробництві земель була такою: яри – 2 384,0 га; еродовані балки – 507,8 га; крутосхили, кам'янисті розсипи – 2 700,2 га; піски – 162,5 га; пустирі, галявини – 380,5 га; кар'єри – 821,3 га. На консервацію виведено 138,1 тис. га земель сільськогосподарського призначення, додатково потребує консервації 29,5 тис. га.

Деградовані, малопродуктивні та землі, які відводяться на консервацію, можуть бути значним резервом поповнення земель рекреаційного та оздоровчого призначення.

Розглядаючи проблему соціально-економічного розвитку регіону як рекреаційної території державного значення, слід її вивчати в загальній структурі екологічної мережі області.

У табл. 2 наведемо складові структурних елементів екологічної мережі Івано-Франківщини відповідно до адміністративного устрою регіону.

Аналіз даних, наведених у табл. 2 показує, що оздоровчо-лікувальні території незначні, приблизно 130 га. Рекреаційні території регіону займають площу 11 470 га, враховуючи, що 10 910 га – це рекреаційні території в Богородчанському районі, практично рекреаційні ресурси резиденції Президента України в с. Гута. Отримуємо, що фактично площа рекреаційної території для населення становить 560 га, чого недостатньо.

У багатих на рекреаційні ресурси територіях Галицького, Надвірнянського, Снятинського районів земель рекреації взагалі немає. Недостатньо використовується рекреаційний потенціал Городенківського району та Болехівської міської ради.

Все це вказує, що необхідно розробити регіональну комплексну програму розвитку рекреаційного потенціалу. Це стосується передусім Українських Карпат на території Верховинського, Надвірнянського, Рожнятівського, Долинського, Богородчанського районів та Болехівської міської ради, де повніше можуть використовуватись для вказаних потреб землі лісогосподарського призначення та мінеральних джерел.

Галицький, Тлумацький, Городенківський та Снятівський район можуть ефективно сприяти задоволенню потреб населення у рекреації, наприклад, можна організувати водні екскурсії по р. Дністер.

Розроблення такої комплексної програми рекреації вимагає врахування екологічних, природних та соціально-економічних чинників регіону.

Висновок

У результаті аналізу структури земельного фонду регіону, його екологічного стану, рекреаційного потенціалу та мінерально-сировинних ресурсів встановлено, що Івано-Франківщина володіє великим природоресурсним потенціалом, але не використовує його сповна.

Рекреаційні та оздоровчо-лікувальні площі регіону можуть інтенсивно розширюватися за рахунок земель лісогосподарського призначення, малопродуктивних та деградованих, земель водного фонду річок Дністер, Прут, Черемош.

Література

1. Ступень М. Шляхи вдосконалення раціонального використання земель сільськогосподарського призначення на прикладі Львівської області / М. Ступень, М. Багіра // Землевпорядний вісник, 2007. – № 5. – С. 33–36.
2. Артамонов В. Використання порушених земель Полтавської області / В. Артамонов, П. Міхно, Ю. Голубінка. – Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – Нац. ун-т "Львівська політехніка", 2010. – № 1(19). – С. 315–322.
3. Закон України "Про охорону земель" // Офіційний вісник України. – 2003. – № 129.
4. Мельничук О. Сучасні проблеми землеустрою та способи їх вирішення / О. Мельничук, П. Черняга // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – Нац. ун-т"Львівська політехніка", – 2010. – № 2(20). – С. 167–170.

Аналіз використання земельних ресурсів Івано-Франківщини

Д. Перович, Л. Перович, О. Лудчак

Показано способи використання природно-ресурсного потенціалу регіону на основі ефективного використання земельних ресурсів.

Анализ использования земельных ресурсов Ивано-Франковщины

Д. Перович, Л. Перович, О. Лудчак

Показаны пути использования природно-ресурсного потенциала региона на основе эффективного использования земельных ресурсов.

Using of the land recourses in the region Ivano-Frankivsk

D. Perovych, L. Perovych, O. Ludchak

Indicated way using of the naturally – recourses potential on the base effective cussing land recourses.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua